

ANTONIJA ZARADIJA KIŠ
MARINKA ŠIMIĆ

CVIJET KREPOSTI

ILI O NARAVI LJUDSKOJ KROZ NARAV ŽIVOTINJSKU

STUDIJA - TRANSLITERACIJA - FAKSIMIL

Antonija Zaradija Kiš i Marinka Šimić

Cvijet kreposti
ili
o naravi ljudskoj kroz narav
životinjsku

Studija • Transliteracija • Faksimil

Antonija Zaradija Kiš i Marinka Šimić
Cvijet kreposti ili o naravi ljudskoj kroz narav životinjsku
Studija • Transliteracija • Faksimil

Urednica:

Maja Pasarić

Biblioteka:

Nova etnografija

(urednice: Naila Ceribašić, Renata Jambrešić Kirin i Maja Pasarić)

Nakladnici:

Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

Staroslavenski institut, Zagreb

Za nakladnike:

Anita Šikić

Iva Niemčić

Vida Vukoja

Recenzenti:

Stjepan Damjanović

Marija-Ana Dürriegl

Lektura:

Marinka Šimić

Oblikovanje i grafička priprema:

Vesna Beader

Oblikovanje naslovnice:

Ivana Pavić

Tisak:

Tiskara Zelina

Objavlivanje knjige pomoglo je Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH

Ovu knjigu je sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom "Kulturna animalistika: interdisciplinarna polazišta i tradicijske prakse" (IP-2019-04-5621)

ISBN (HSN) 978-953-169-390-5

ISBN (IEF) 978-953-8089-56-5

ISBN (STIN) 978-953-6080-33-5

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 001062287

© 2020. Hrvatska sveučilišna naklada, Institut za etnologiju i folkloristiku i Staroslavenski institut
Zagreb, Hrvatska

Antonija Zaradija Kiš i Marinka Šimić

Cvijet kreposti
ili
o naravi ljudskoj kroz narav
životinjsku

Studija • Transliteracija • Faksimil

Zagreb, 2020.

Ništa nije draže od kreposti!

Marko Tulije Ciceron

Sadržaj

1.	Riječ prije	7
2.	<i>Cvijet kreposti</i>: uvodne napomene	13
3.	Struktura i izvorišta <i>Fiore di virtù</i>	15
4.	<i>Fiore di virtù</i> u europskom književnom kontekstu	25
	O talijanskim izdanjima <i>Fiore di virtù</i>	25
	O španjolskom prijevodu <i>Flor de virtudes</i>	29
	O katalonskom prijevodu <i>Flors de virtut e de costums</i>	31
	O francuskom prijevodu <i>Les fleurs de toutes vertus</i>	34
	O njemačkom prijevodu <i>Die Pluemen der Tugent</i>	37
	O armenskom prijevodu <i>Noragoyn calik Zōrut'eanc'</i>	39
	O grčkom prijevodu <i>Anthos ton harito</i>	42
	O rumunjskom prijevodu <i>Floarea Darurilor</i>	44
	O engleskom prijevodu <i>Flowers of Virtue and of Noble Habits</i>	47
5.	Slavenski prijevodi <i>Fiore di virtù</i>	49
	O ruskom prijevodu <i>Cvijet̆ dobrodjetel̆ej</i>	49
	O srpskom prijevodu <i>Cvijet̆ dobrodjeteli</i>	52
6.	Hrvatski prijevod <i>Cvijeta kreposti</i>	55
	Dosadašnja istraživanja o <i>Cvijetu kreposti</i>	56
	<i>Cvijet kreposti</i> u hrvatskoglagoljskim zbornicima	61
	<i>Cvijet kreposti</i> u hrvatskoj ćirilskoj tradiciji	67
	<i>Cvijet kreposti</i> u hrvatskoj latiničkoj inačici	71
7.	O jeziku <i>Cvijeta kreposti</i>	75
	Fonološko-grafijske karakteristike	76
	Morfološke karakteristike	83
	Leksik	88

8. Animalističke predodžbe u <i>Cvijetu krepsti</i>	95
Životinje u <i>Cvijetu krepsti</i>	103
Sisavci	104
Ptice	113
Vodozemci	121
Kukci	122
Mitske životinje	124
9. <i>Cvijet krepsti</i>: transliteracija teksta	137
Načela transliteracije	138
<i>Cvijet krepsti: Cvêť vsake mudrosti / Cvêť otъ krepsti</i>	143
Kratice rukopisa	212
10. Faksimil	213
11. Literatura	327
12. Sažetci	343
<i>Cvijet krepsti</i> ili o naravi ljudskoj kroz narav životinjsku	343
<i>Fiore di virtù</i> ovvero della natura umana attraverso la natura animale	346
<i>Flor de virtudes</i> o de la naturaleza humana a través de la naturaleza animal	349
<i>Fleurs de toutes vertus</i> ou de la nature humaine à travers la nature animale	352
<i>Die Blumen der Tugend</i> oder über die menschliche Natur aus dem Blickwinkel der tierischen Natur	355
<i>The Flowers of Virtue</i> or Of Human Nature through Animal Nature	358
<i>Цвет добродетелей</i> , или о естестве человеческом – через естество животных	361
13. Bilješke o autoricama	365

Sažetci

Cvijet kreposti ili o naravi ljudskoj kroz narav životinjsku

Cvijet kreposti, odnosno *Cvêť otb kreposti*, starohrvatski prijevod poznatoga talijanskog djela *Fiore di virtù*, pojavljuje se u 14. stoljeću i svoju popularnost širi europskim prostorom tijekom nekoliko narednih stoljeća. Ovo jedinstveno djelo europske srednjovjekovne književnosti svojom koncepcijom nagovještava renesansno doba na zanimljiv i poučan način. Osim što su moralno-parenetički sadržaji utemeljeni na popularnim sentencama antičkih i srednjovjekovnih mislilaca, u ovom djelu zooantropološke predodžbe bestijarijskoga izvorišta služe kao usporednice u vizualnom predočavanju ljudskih mana i vrline te emotivnih stanja – apstraktnih i teško razumljivih pojmova. Na taj se način zorno predočava povezanost životinje i čovjeka, različitih bića koja dijele isto životno okruženje. Premda je u djelu zanimanje za čovjeka te njegove mane i vrline na prvomu mjestu, ono dolazi do izražaja tek u oprimjerenom animalističkom segmentu kojim se naglašava čovjekova bliskost sa životinjama. Znanje o njima, njihovoj naravi i ponašanju, odnosno o etologiji, temelj je razumijevanja cjelokupnoga djela te njegove univerzalne i svezremenske poruke. Posebno valja istaknuti da je djelo pisano pučkim jezikom što je doprinosilo stvaranju šire publike i njezinu prosvjedenju. Djelo se zbog toga, kao i zbog razvoja tiska brzo umnožavalo i konstantno dopunjavalo u rasponu od nekoliko stoljeća. Osim toga prevedeno je i tiskano na razne vernakulare, šireći svoju prosvjetiteljsko-obrazovnu funkciju te je tako postalo pristupačno širokomu društvenom sloju.

Studija o *Cvijetu kreposti* u hrvatskoj književnoj tradiciji utemeljena je na kulturološkoj, filološkoj i kulturnoanimalističkoj analizi te na faksimilnom i transliteriranom izdanju teksta iz hrvatskoglagolskih zbornika i ćirilčnoga *Libra od mnozijeh razloga*.

Budući da tekst *Cvijeta kreposti* u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti ni u jednom rukopisu nije očuvan u cijelosti, u razradbi je obuhvaćeno ukupno šest rukopisa. Tri su iz 15. stoljeća: *Vinodolski zbornik*, *Ljubljanski zbornik* i *Petrisov zbornik*, a tri iz 16. stoljeća: *Tkonski zbornik*, *Grškovićev zbornik* i *Libro od mnozijeh razloga*. Najveći je dio teksta očuvan u *Tkonskom zborniku* stoga je taj rukopis poslužio kao temeljni u našem radu. U hrvatskoglagoljskoj i ćirilskoj varijanti prijevoda *Cvijeta kreposti*, od sveukupno četrdeset i jednoga poglavlja, njih trideset i četiri donosi životinjske usporednice u tumačenju ljudskih mana i vrlina. Svaki je od navedenih rukopisa osobit jer donosi različit broj poglavlja. Najkraći su, kao što je opisano, najstariji glagoljski tekstovi koji sadrže sveukupno dvadeset i osam poglavlja, od njih trideset i pet, koliko su imali najstariji talijanski prijepisi. Kako je svaki novi prijevod zapravo i nova prerada cjelokupnoga djela, koja redovito zrcali individualne literarne porive priređivača, broj poglavlja se povećavao pa je u talijanskim varijantama dosegao četrdeset i jednu glavu.

344

U monografiji se potanko obrazlaže nastanak i popularizacija *Cvijeta kreposti* te širenje djela europskim prostorom s posebnim naglaskom na edicije znanih prijevoda. Navedeni su svi poznati prijevodi, počevši od talijanskoga izvornika, preko španjolskoga, katalonskoga, francuskoga, njemačkoga, pa sve do armenskoga, grčkoga, rumunjskoga i engleskoga te na koncu do slavenskih prijevodnih varijanti. Oni svjedoče koliku je popularnost imalo ovo djelo izvan granica talijanske pučke književnosti koju zahvaljuje univerzalnosti teme prije pojave tiska i dugo nakon njega.

Nakon razrađene strukture djela i književnih utjecaja koji su ga oblikovali, posebna je pozornost posvećena hrvatskoj inačici (uz navode svih poglavlja u sačuvanim hrvatskoglagoljskim varijantama) uz filološki osvrt na tekstovne predloške hrvatskoga *Cvijeta kreposti*. Premda je odabrani tekst očuvan u različitim hrvatskim rukopisima, pa je jezični opis prilično složen, u ovom je izdanju on ukratko iznesen jer držimo da je važno još jednom istaknuti da se na temelju zborničkih rukopisa 15. i 16. stoljeća dobro odslikava jezična šarolikost u hrvatskim beletrističkim tekstovima.

Razradi animalističkih segmenata svakoga poglavlja pristupilo se s dodatnim zanimanjem s obzirom na bitnost svake spomenute životinje i njezin povijesno-kulturološki kontekst. U tom smislu životinje su popisane s pridodanim popisom ljudskih moralnih

vrijednosti koje svaka životinja predočuje, odnosno s pripadajućim joj ljudskim manama i vrlinama. Životinje su potom razvrstane po vrstama i svaka je obrazložena u svom simboličkom i moralno-parenetičkom kontekstu. Dodatno je, radi preglednosti tablično prikazan životinjski svijet u hrvatskom *Cvijetu kreposti* s ekscerpiranim i transliteriranim bestijarijskim odlomkom te mjestima u postojećim glagoljskim izvorima i jednom ćirilskom. Osim što je problematika *Cvijeta kreposti* sustavno analizirana u kontekstu europske književnosti, spomenuti su svi hrvatski filolozi koji su se bavili ovom temom od kraja 19. i tijekom 20. stoljeća kada proučavanje hrvatske starije književnosti doživljava svoj osebujni zamah.

Uz transliterirane glagoljske i jedan ćirilski tekst te uz dodane faksimile tih rukopisa, nastojale smo što cjelovitije prikazati *Cvijet kreposti* i razloge velike popularnosti ovoga djela na pragu renesanse. U uvodnoj smo studiji pokušale dodatno razraditi besmrtnu temu *Cvijeta kreposti* i vječnu potrebu čovjeka za upoznavanjem samoga sebe i to ne samo pomoću sentenci istaknutih mislilaca već i pomoću živopisnih predodžbi životinja.